

TERMÉSZETBARÁT

Kolozsvár,

Martius 2-án 1848.

Harmadik év.

TARTALOM: Az állattani műszók és állatnevek magyarosítása. — Az újabb idő nyomozásai a gazdasági chemia körében. — A régiségkutató és a természetbarát. — Kolozsvári időjárás adatok.

Az állattani műszók és állatnevek magyarítása.

Minden tudomány, művészet és mesterség saját kifejezésekkel bír, melyek műszóknak mondatnak. A műszók az ismeretnek mintegy elemeit tevén, azok tudása mind annak, ki valamely tudomány, természet, vagy mesterségben előmenetelt ohajt tenni, elkerülhetlenül szükséges. Azon tudomány, mely az állatok ismeretét terjeszti előnkbe, állattannak (Zoologia) neveztetik, ennek egyik lényeges része az állatrajz (Zoographia), mely az állat életműveit, idomát, alakját és egyéb jellemző jegyeit vagyis egész rajzát tünteti elő. Valamint a festéshez a színek, ugy az állatrajzhoz az állattani műszók és állatnevek elkerülhetlenül megkivántatnak. Az állattani műszók azon kifejezések, melyekkel az állati test egyes részeit, vagy azok idomát, alakját, színét, és egyéb sajátosságait írjuk le; az állatnevek pedig minden állatnak saját tulajdon nevei. Jelen soraimban némi általánosságok után ez utóbbiakról tüzetesen szólandók.

A régi természetrajzírók a nem és faj között természetrajzi tekintetben lényeges különbséget nem tevén, az állatok, növények és ásványok elnevezésében semmi bizonyos és meghatározott szabályt nem tartottak; hanem részint a nép ajkán forgó közönséges neveket szedték össze, részint rövidebb, vagy hosszabb jegyzéssel kísérték az elnevezéseket, vagy pedig

számnevekkel különböztették meg az egymáshoz hasonlókat.

A természetrajz rendszeresítője, a halhatatlan Linné volt az első, a ki bizonyos meghatározott szabályok szerint kezdé rendezni az elnevezéseket, s az ő kétnévű módszerével (methodus binominalis) az újabb elnevezés tudományos alapját megvetette. Ő a természet három országát rendszeresítvén az állat- és növénytanban oly könnyű és oly egyszerű elnevezéseket hozott létre, hogy azokat az állat- és növénytudósok általánosan elfogadták; sőt még azok is, kik utóbb Linné elnevezéseinek változtatást tettek, az ő általa felállított elvekből indultak ki. Linné ugyanis meghatározta, hogy minden állatnak, vagy növénynek két neve legyen, egyik jelentse azon nemet, melyhez tartozik, s ez a nemi név (nomen genericum), másik mutassa a fajt, s ez a faji név (nomen specificum). E két nevű módszer nem csak a termények osztályozását könnyíti, hanem a tömérdek állat- és növénynevek emlékezetbeni megtartását is tetemesen elősegíti.

Hazánkban Linné rendszerét jelen század kezdetén az állatország leírásában Földi János, a növényországában pedig Diószeghy Sámuel és Fazékas Mihály alkalmazták, kiknek dicső nyomdokait az utódok, más tárggyakkal levén elfoglalva, a természetrajz óriási haladása mellett sem igen követték. Mert a nyelvújítás még néhány év előtt is heves vitákat

idézett elő iróink között, midőn némelyek minden szónál, melyet elébb nem hallottak, és így újnak gyanítottak, keserű panaszokra fakadtak, s erősebb megtámadásokra keltek az újítók ellen. Ezek száma jelenleg — hála nemzetiségünk őrszellemének — igen kevés; mert minden józanul gondolkodó átlátja, hogy a korunkban föltűnedező új eszmék kifejezésére, ha azokat sajátunkká akarjuk tenni, új szavakat szükség alkotnunk; azt sem tagadja, hogy nemzetünk nagy részének, a magyar népnek czélszerű tudományos kimiveltetése egyedül csak nemzeti nyelven eszközölhető. De vannak még számosan, kik nem ellenzik ugyan az újítást, hanem azt a természettudományi műszókra, különösen pedig az állat, növény és ásvány nevek magyarítására kiterjeszteni vonakodnak, és pedig csak azért, mert azokat más nemzetek saját nyelvökben megtartották. Azonban e jámborok nem veszik tekintetbe, hogy azon nemzetek, melyeknek nyelvök a latinnal rokonságban vagyon, a göröglatin műszókat saját nyelvökben igen könnyen meghonosíthatják. A mi pedig a német nyelvet illeti, annak egyik disztét teszi a latin szók használatát, s ha valaki tudományos büzt akar irómaiban elárasztani így ír: *Das Kameel ist frugal; das Schaf ist stupid; vagy pedig: Die Integralfunctio eines imaginären Differentialquotienten*, ha már ezek is oly jól illenek a német beszédbe, annál inkább meghagyhatók abban a gyéribben előforduló műszók és elnevezések.

Különben ne vélje senki, hogy ők ezt a latin nevek iránti előszeretetből, vagy éppen kegyeletből teszik; sőt közöttük is akadtak többen, kik azok németesítésén buzgó törekvéssel működtek, de minthogy nyelvök nem igen hajlékony, az új nevek jobbadán öszszetétel által eredtek, ennél fogva a nemi nevek alkotásáról alább előadandó szabálylyal ellenkezővén, a közhelyeslést meg nem nyerhették. És méltán, mert némelyek három négy szóból vannak alkotva, s az osztálynak, vagy rendnek neve mindenikben

isméltetik, mi által nemcsak a szóbeli gazdálkodás szabálya sértetik, nemcsak a beszéd hazamosabbá tétetik, hanem gyakran különböző eszmék és fogalmak zavartatnak öszsze. Ez az oka, hogy az eféle elnevezéseket magok a legjobb német természetrajzírók is, mint *Oken*, méltán kárhoztatják. Mert tekintsük például *Sturmnak* bogár neveit, azok között csak hetven nemi nevet találunk, melyek így végződnek — *Laufkäfer*, és *nyolczvanötöt*, melyek így végződnek — *rüsselkäfer*; a sok közül álljon itt néhány öszszehasonlítva a latin és magyar nemi nevekkal:

Scarites,	Fingerlaufkäfer,	Turasz.
Cephalotes,	Kopflaufkäfer,	Buskó.
Carabus,	Metalllaufkäfer,	Futoncz.
Blethisa	Narbenlaufkäfer,	Vetke.
Procerus,	Runzellaufkäfer,	Orizony.
Harpalus,	Schnelllaufkäfer,	Barang.

Gastrodus,	Bauchrüsselkäfer,	Poha.
Cleopus,	Blumenrüsselkäfer,	Dicsér.
Falciger,	Schneidenrüsselkäfer,	Sarla.
Rhynchites,	Taumrüsselkäfer,	Eszelény.stb.

Ezeknél nem sokkal jobbak azon elnevezések, melyek köznyelven forognak, mint *Fledermaus* (denevér) *Ameisenbär* (hangyász). Ily körülmények között igen helyesen tesznek nyugoti szomszédink, ha a helytelen német nevek helyett, a nyelvökbe úgy is nagyon illő göröglatin elnevezéseket megtartják. De lehetne-e ez nekünk magyaroknak tennünk? én azt tartom — nyelvünk természetét és sajátosságát tekintve — nem lehet, nem szabad; mert keleti természeti nyelvünkől minden idegen szó, ugyszólván kírí, s én erősen hiszem, hogy átalakulási korszakunkban az is fiatal hevének forrásában lévén mint a jó must, mind azt, mi vele nem rokonulhat, magából elébb utóbb kivetendi. Illik tehát nekünk is, hogy a „Szép irodalmi szemle“ szavaival éljek, sőt kell nyelvünk tisztaságát, mennyire az a szellem kára nélkül megeshetik, hiven megörzöztünk, sőt mind inkább emelnünk.

De ha a műszókat és állatneveket megmagyarosítjuk, elzárandjuk magunkat a külföldi tudományosságtól; ezt görditik előnkbe némelyek, azonban ezeknek aggodalma egészen alaptalan; mert midőn mi az állatnevek magyarítását sürgetjük, nem akarjuk, nem akarhatjuk azt, hogy a világszerte bevett göröglatin elnevezések kimaradjanak, mivel azok minden rendszeres és tudományos munkákban nélkülözhetlenek; azt sem akarjuk, hogy minden állat, növény és ásvány név megmagyaritassék, mert ez egy részről teljes lehetlenség, miután csak az állatnevek eddig mintegy harmincezerre rúgnak, de más részről fölösleges is, mivel ezeknek legalább két harmada olyan, melynek hazánkban még nevére sincsen szükségünk. Mit akarunk tehát? Akarjuk *)

1-ör. *hogy mind azon állatok, növények és ásványok, melyek a két testvérhaza terjedelmes határain eléfordulnak, akármely csekélyek is azok, magyar névvel bírnak.*

2-ör. *hogy a külföldi állatok, növények és ásványok közül egyedül azoknak adassék magyar elnevezés, melyek vagy kitünő sajátágaiknál fogva a tudományos rendszerre nézve érdekel bírnak, vagy általános használatuk végett, a gyógyászat, mezőgazdaság, műipar és kereskedelem mezején nevezetes szerepet visznek.*

Jóllehet a természet mind a három országában a nemek megnevezésére még igen sok magyar név kívántatik; mert e részben a mint már fölebb mondám a szerencsés kezdet után, mely századunk elején oly szépen mutatkozott, harmincz év alatt oly kevés történt, hogy említést is alig érdemel; mégis a két utóbbi ország terményeit mellőzve, jelen soraim egyedül az állatok neveinek magyarítását tárgyalják, mit egyik legsürgetősebb teendőink közé méltán számíthatunk mindnyájan, kik édes hazánkban az

állatország valamely osztályával foglalkozunk. De bármily szükségesnek tartom is az állatnevek magyarítását, jól tudván, hogy az által nem csak népszerűbbé tehetjük az ismereteket, hanem az idegen nyelvekben járatlan magyar testvéreinket czélszerűbb módon bevezethetjük az állatok ismeretébe, s e kellemes és hasznos tanulmányt velök könnyebben és jobban megkedveltethetjük; mindazonáltal nagyon csatlakoznak azok, kik azt hinnék, hogy erre mind azt, a ki a szóalkotáshoz magában hajlamot érez, följogosítottnak tartom. E vélemény egészen tévutra vezetne bennünket, melyen oda jutnánk, hová a göröglatin nevekkal jutottunk, melyek a sok hivatlan szófaragó és szókoholó gondatlansága miatt anynyira szaporodtak, hogy némely állatnak négy—öt neve is vagon, s a hasonnevek (synonima) bőségének halmaza magát a tudományt naponként nehezebbé teszi.

Minthogy e részben némi gondatlanságból eredt hibák nálunk is mutatkoznak, szükségesnek tartom mind azok számára, kik e tárggyal foglalkozni kívánnak, Linné szellemében a következő szabályokat nemzeti nyelvünkhöz alkalmazva ide íglatni:

I. *Annak, ki valamely nemi nevet meg akar magyarosítani, tudnia kell mind azon nemeket, melyek magyar névvel bírnak, nehogy oly nemet magyarosítson, melynek már van magyar neve, vagy pedig oly magyar nevet tulajdonítson a kérdéses nemnek, melyet mások már más nemre alkalmaztak.*

Menynyire szükséges e szabály pontos megtartása, következők bizonyítják:

a) Az ürge hajdan a *Marmota* nemhez soroztatott, melytől utóbb elválasztva *Spermophilus* név alatt új nemmé alakított, s a mi Linnénél *Marmota citillus*, közönséges ürge, az az újabbaknál *Spermophilus citillus*. De egy nem régen megjelent Állattanban a névmagyarító nem tudván, hogy a *Spermophilus* ürge, azt betű szerint magfalóra fordította, s könyvében az általánosan ismert közönséges ürge helyett *mezei magfaló* talál-

*) E szabályokat a magyar tudós társaságnak természettudományi szakosztálya jan. 24-én tartott ülésében elfogadta.

tatik. Ugyan azon munkában egy név madaratis, halat is jelent, mert Buceros (madár) szarvály és Naseus (hal) szinte szarvály névvel adatik.

b) Egy másik természetbuvár külön helyen és különböző időben ugyanazon rovarnemeknek két-féle magyar neveket adott, így: Callidium famász és odvancz. Chlaenius szalangál és biborna. Zonitis szalagány és övesd stb. Egy harmadiknál ugyanazon könyvben Lytta egy helyen irgoncz, más helyen szólj nevet visel.

c) Sőt azt is találjuk, hogy a már meghatározott neveket egészen más állatokra alkalmazták, így például: kúp fog, Mastodon, emlős; kúp fog, Dentex, hal. Sarkanyu, Tarsius, emlős; sarkanyú, Plectrophanes, madár. Pompály, Buprestis, rovar; pompály, Trochilus, madár. Tüsköny, Echinus, sugár-állat; tüsköny, Nothacanthus, hal; tüsköny, Akis, rovar. Ezek oly zavarba hozzák az állatok elnevezését, hogy már most is nehéz eligazodnunk, ha pedig tovább is így menend, ki nem gázolhatunk belőle.

II. A nemi név a tárgyat jellemző, szép hangzásu, és a menynyre lehet egyszerű legyen. Valóban legjobbak és legszebbek az egyszerű nemi nevek, mint: eb, juh, tulok, sas, fecske, gödény, gyil, göte, harcsa, csajkó, böde, kérész, hangya, küllöny, tolló, parány stb.

Lehet azonban két külön szóból is összehozott nevet alkotni, de úgy, hogy egy bizonyos fogalmat fejezzen ki, az állatot, melynek adatik jellemezze, s mással közös ne legyen, például: farkagom, mozgor, aranybegy, fakúsz, szárnyuj, hangyales, sarlaszárny stb. E szabályra főleg némely újabb szókoholók igen keveset, vagy éppen semmit sem ügyeltek, s a németek példájára anynyi és oly sokféle összehozott neveket alkottak, melyek által a nemi neveknek majd egész rendszerét megzavarták. Hogy ez zavarból kivergődjünk, s a hasonnevek halmazával a tudományt meg ne terheljük, az összehozott nemi nevek megvizsgálásánál s alkotásánál a következőkre kell ügyelnünk:

1. Roszak és helytelenek mind azon összehozott

nemi nevek, melyek két három össze nem vonható szóból alkotóak, ilyenek például a fentemlített munkában ezek:

Emys, Edes vízi tekenős béka. Trigonscephalus, Három szögletű fej. Caecilia, vak csuszó. Xyrichthys, Magas csonka fej stb.

2-or. Minden korcs nevek, melyek egy magyar és egy idegen szóból kötvék össze, mint: Balaenoptera, szárnyucet; Ptychozoon, Vánegecó; Cerastes, szarovipera; Menobranchus, barázdált szalamandra; Isis csermetekorall. stb.

3-or. Mindazon nevek, melyek két különböző állat nevéből szerkeztvék, mint: Tamia, hörcsövet; Cathartes, tyúkkesely; Circaetus kígyósas; Psaris, Verébgébics; Ophiosaurus gyikkigyó stb.

4-er. Mind azok, melyekben vagy valamely rendnek és családnak neve ismételtetik, mint: Turdus, húrosmadár; Naja, szemüvegeskigyó; Hyla, levélbéka; Centriscus, bicskahal; Anomia, gyülevészcsiga; Cerambyx, cincinbogar stb.

5-ör. Végre mind azok, melyek vagy valódi melléknevek, vagy melléknevi jelentéssel bírnak, mint: Platalea, kalános; Recurvirostra, kardorru; Haematopus, vérlábu; Leptura, hegyesfaru stb.

A fölhozott példákból láthatni, mily zavart okoznak azok, kik avatatlan kezekkel nyulnak a nemzet legbecesebb kincséhez, a nyelvhez, melynek könnyelműleg tett elferdítése ha más csekély tárgyknál is bűn, annál nagyobb ott, hol minden állatnak ugyszólván tulajdon nevéből határozunk. Azért a fenidézett szabályokat még egyszer ajánlom az illetők figyelmébe, melyeknek pontos megtartása mellett e téren, mely meglehetősen parlagon hever, kívánt sikerrel működhetendek. Vannak még számos nemek, melyek magyar keresztapára várakoznak, mert legalább is ezer név kívántatik még, hogy az állat nemek egy tizedrészét birjuk magyarul.

Végre szükséges megneveznem a kutfőket, melyekből én is merittem, mások is merithetnek, vagy

legalább az azokban találtatók nyomán indulhatnak, ezek:

1-ör. *Az eddig megjelent állattani munkák, ugymint:*

Földi János Természeti historiája, Pozsony 1801. 8-adr.

Bertuch Természethistoriai képeskönyve, Bécs 1805—9. X. köt. 4-dr.

Pethe Ferencz Természethistoria, és mesterséges tudomány, Bécs 1815. 8-adr.

Cuvier György báró Állatországa, fordította Vajda Péter, I. rész, Buda 1841. 8-adr.

Az állatország természettörténeti képtermé, fordította Pólya József, Pest 1842. 4-dr.

Reisinger János kir. tanácsos, Állattan a Buda 1846. II. köt. 8-adr.

Hanák Ker. János Természetrája, Pest 1846-tól. 8-adr. IV. füzet.

Milne Edward Állattana, fordította Nagy Péter, Kolozsvártt 1846. 8-adr. II. köt. És még néhány értekezés a m. o. és természetvizsgálók munkálataiban, s a m. term. társulat Évkönyvében.

2-or. *A szótárok rendes használata, főleg a Magyar Tájszótár, Budán 1838. 8-adr.*

Bugát Pál és Schedel Ferencz orvosi szókönyve, Pest 1833. 8-adr.

Pólya József Természettörténeti műszótára a Tudománytárban 1836.

Bugát Pál Természettudományi szóhalmaza, Buda 1843. 8-adr.

3-or. *A nép között divatozó állatnevek gondos kikutatása, összeszedése és rendes alkalmazása.* E kutfőre különös figyelmet kell fordítanunk, mert a magyar népnél néha a leghelyesebb állatneveket találjuk, milyenek: bakcsó, batla, böde, csaja, csajkó, csuk, csutor stb.

Hanák Ker. János.

Az újabb idő nyomozásai a gazdasági chemia körében.

A ki figyelmes szemekkel kíséri azon gyors előhaladásokat, melyek 50 év óta a műipar kö-

rében az által történtek, hogy a tudományt mint ifju társat felvették, és a hosszu időközön át uralkodott „praxis“ jelszót „praxis és tudomány“ felirattá változtatták át: az a felett sem lehet kétségben, hogy hasonló módon a gazdasági praxis is sebesebb előhaladást fog tenni, és kell tennie, ha az is a tudománynak s jelesen a természettudománynak több befolyást enged, mint eddigelé történt. A természettudomány azon egyes ágai közül, melyek jótékonyok lehetnek a mezeigazdaságra, kétségen kívül a chemia áll elől; mert csakugyan egyedül ez adhat a mezeigazdának felvilágosítást termőföldje alkatrészeiről, mint szintén a növényeknek azon tevőreszeiről is, melyeket azok ezen földből merithetnek, nem különben azon anyagokról is, melyeket a földnek kell adni — hogy a rajta mivelendő növény mind azokat bőven feltalálja benne, melyek táplálására szükségesek. — Igaz, hogy azon kérdések, melyeket itt a chemiának meg kell fejteni, hasonlíthatlanul bajosabbak és inkább elágazók, mint azok, melyeket a tulajdonképeni műipar teszen eleibe; mert ugyanis itt nem lehet szó, mint többnyire a műipar műfolyamainál történni szokott, változhatlan menyyniségekről, egyenlőknek maradó körülményekről, nem lehet a zavaró körülményeket tetszés szerint eltávolítani, és a kapott eredmények igazságát egyenes ellenkísérletek által néhány óra vagy nap alatt tisztába hozni. Ennél fogva méltánytalan, ha a gyakorlat azt követeli, hogy a még ifju chemiai elmélet oly biztos és csalhatlan vezér legyen, mint valami tapasztalt erős férfi; méltánytalan, ha azt kívánja, hogy az elmélet neki oly utasításokat adjon, a melyek minden körülményekre iljenek, s valójában elvan sietve, ha a gyakorlat, néhány egyes kísérletek eredménye után, az egész elmélet igazságára vagy helytelenségére következtet. Nem lehet ugyan tagadni, hogy az ily itéleteket gyakran oly elsietett és méltánytalan követelések idézik elő, melyeket az elmélet irányoz a gyakorlathoz. — Azonban reménylenünk lehet, hogy a szélsőségek ezen kora nem sokáig tart,

s eljő azon idő, midőn mi is azon közvetítő útra térünk, a melyen Boussingault, Kuhlmann s mások járnak, eljő az idő, midőn mi is azon útat jónak és célravezetőnek fogjuk ismerni.

Mióta e tekintetben Liebig oly hatalmas lökést adott, a mezeigazdaság és physikai chemia körében meglepő munkásságot fejtettek ki, oly munkásságot, mely annyira ily szerű munkát hozott létre, hogy mind azokat terjedelmesen tárgyalnunk e lapokban lehetetlen, noha azok közül némelyek általános érdekkal bírnak. — Azonban, hogy az alkalmazott chemia mezején se hagyjon lapunk üreget, törekedni fogunk időről időre az eredményeket összeállítani, mi által alkalom nyílik nekünk, hogy olvasóinkal — a kapott eredményeket egy rámba összefoglalva — szemléltessük.

Levegő, víz és föld.

A termő föld ammoniák tartalma (Dr. Krockner). A neveztük tudós férfi különböző földnemekkel tett kísérletet; minden földnemenél, még a tiszta porondnál is az abban levő ammoniák igen világosan elárulta magát azon kő által, melyet képezett, ha sósavanygyal megnevesített üvegrudacsát közelítettek feléje. Minél agyagosabb a föld, s minél inkább áthatotta a nedvesség, annál több ammoniákat lehet benne észrevenni. Ennélfogva már a földnemek saját súlyából is lehet némileg következtetni a benne rejlő ammoniákmenynyiségre, minthogy azok annál több ammoniákat tartalmaznak, minél több bennök az agyag, mész és televényföld, és annál kevesebbet minél több a porond.

A víznek földre gyakorlott kilugzó hatása (Wilson). Wilson azon kérdést állítja fel: mennyire feloszolható anyagot képes a víz feloszlatni, a mint a földrétegen átszivárog? Ez okért oly vizet gyűjtött: *a)* mely november 1-én, midőn tartós szárazság után az első eső a földet megáztatta és a gödrökbe meggyűlt; *b)* a következő év aprilise 2-án, miután a földet a téli víz kimosta; *c)* májusban, miután a földet meg-

trágyázták és árpával bévetették. Egy font víz az *a-b-c*-ből adott 2,25 gr. 0,84 gr. 1,5 gr. szilárd maradékot, a két utóbbi víz felbontásából kitűnt, miszerint a víz a trágya gyanánt alkalmazott anyagból nem csekély mennyiséget kimosott és magával elvitt.

E szerint ohajtható, a földeket lehetőleg úgy rendezni, hogy azokból az esővíz egykönnyen ne távozhassék el, vagy pedig úgy intézni a dolgot, hogy a lefolyó víz más helyt csakugyan trágya gyanánt szolgálhasson. — Ezen kívül még az is nyereség volna, hogy, ha csak lehet, a földeket csak vékonyan, nem pedig több évek-re számítva vastagon trágyázzák egyszerre meg.

A levegő ammoniák tartalma (Dr. Gräger szerint). Dr. Gräger kísérleteket tett az iránt, hogy a levegő közép ammoniáktartalmát kinyomozza, s úgy tanálta, hogy 36 köbláb levegőben nincs egészen $\frac{1}{2}$ milligr. ammoniák, s ezen mennyiség eső előtt és után jórészt nem változik. Ezen mennyiség körülbelől ötvenszer kevesebb, mint mennyit Liebig fölvetett a növények által elsajátított azót kiszámításánál. — *(folyt).*

A régiségkutató és a természetbarát.

Az egész nagy földgömbön nincsenek boldogabb teremtmények, mint a régiségkutatók. A jótékony természet oly sebes, oly merész és leleményes képzelő tehetséget, oly sokra terjeszkedni tudó értekezési képességet ajándékozott nekik, miszerint nem csak természeti revolútiók, hanem demagogicus forradalmak kikutatását is bátran lehetne rájuk bízni. A természetbarátot efelére alkalmatlanak nyilvánítván, amazokra vonatkozólag, például egy furcsa de a mellett derék kutatást és leleményt hozunk elé itten, ellenviszonyba tévén őket a természetbaráttal, kit oly boldognak, oly szerencsésnek nem nevezhetünk, mint egy régiségkutatót; — de miért? ennek okai elésorolását máskorra halaszt-

juk, akkorra t. i. midőn kísérletet teendünk némi párhuzamot vonni közöttük; jellemezni akarván mindeniket, s kimutatván mindeniknek érdemét, méltánylatát. Nem keringünk tehát többet, hanem elmondjuk azon fontos történetet, mely ezen igénytelen czikkely irására alkalmat szolgáltatata. Nem régiben N. N. országban, az ábrándi kerületben Seholfalván (a jó geographok tudják ezen helyeket) a nyirfás erdő alatt valaki egy vasbóli kerékszeget (vulgo: tengelyvégszeg) talált, még pedig egy kőbányában $8\frac{1}{2}$ lábnyira a föld alatt. Ezen igen nevezetes leleményről azon országnak egyik hirlapjában, öt teljes hasábokon előértesítő hirdetémények, tudósítások vannak. Aból azokat olvasván, nem tehetünk egyebet, hanem bár kivonatilag közlünk olvasóinkkal valamit belőle; mire nézve legelőbb is azt nyilvánítjuk, miszerint azon terjedelmes hasábokon nem abban forog a vizsgálódás, hogy a kerékszeg mi módon ment a föld alá, hanem miképpen ment a föld a szeg fölibe; sőt Mózes a prófétákkal együtt — nap, hold és csillagok és az ősrégi éj vagy chaos — mint minden dolgok anyja — mindnyájan tanácslatba vannak vonva, értesítési közleményekre főlshólitva. — Ezen kerékszeg — így reflectál egy régiségkutató — mint elővilágbeli maradvány vagy ereklye — nagyon különböz ez új világbeliektől. — Egészben véve kisebb mint a mostaniak, de czifrább művészetel van dolgozva. A feje nem négyszögü, hanem kerek és vastagabb mint most. Hasonlít egy oly négylevelű virághoz, melynek levelei nem fölfelé állnak, mint egy kehely, hanem lefüggnek, s valamenynyire görbitvék. Egyébiránt egészen hasonlít a miénkhez, mintegy $3\frac{1}{2}$ hüvelyk hosszú és négyszögü; e mellett aránylatoson széles de valamenynyire gyenge! Mi módon és mikor halmazódtak már a kövek és földrétegek ezen kerékszeg fölibe? e már a fontos kérdés butykója. Hogy a földnek egy nagy revolutioja, vagy egy özönvíz ezen virágos kerékszeget elevenen eltemette; ez önkényt érthető és következtethető; de melyik cselekedte ezt? Az ugy-

nevezett bünvízözön ezt nem tehetette, mert az hihetőleg csak részletes volt, és az arrólí értesítések szerint csak 120 napokig tartott; tehát valami szembetünő új kérget nem tudott a földnek szerezni. Hihetőleg nem is terjedett ki eddig (N. N. ország ábránd kerületéig) hanem talála csak közép Ázsiát. Hamarább és inkább lehetne következtetni a cimbiai nagy vízözönre, mely a Krisztus születése előtt egy néhány száz évekre esik, és a mely Európának északi részét találta. De ez is hasonlólag hamarmúló lévén, nem tudott új földkérget alakítani. Tehát hogy ezen szeget a föld alá vihessük; régibb időkre és vízözönökre kell vissza mennünk, melyek nagyobbak és általánosabbak voltak, vagy tovább tartottak, vagy azt kell fölvennünk, hogy a tenger az ősvilágban inkább meg volt oszolva, mint most sat. Így történhetik az, mit mondani szoktak: „a szeget a fején találni.“ A régiségkutató tovább megyen s nyilatkozik: Én ugy tartom, hogy az itt talált művészi vasdarabok (t. i. a lefüggő levelű virágos kerékszeggel még egy vaskeréktalp is találatott, mint figyelemre méltó maradványa egy ősrégi szekérnek, de a melyet egy ostoba paraszt oly kevéssé becsült, miszerint azt egy kovácsnál egynéhány lécszegért bécszerélte) egy a miénknel régibb világnak maradványi. — Ha ezen művészi darabok készítői — N. N. ország tősgyökeres lakói — nem voltak is a mamuttal egy korszakbeliek: mégis csaknyan egy oly időt kell nekik engedményeznünk, mely a kettő között — a mostani és az ősvilág között — középpen állott, és a mikor a földnek már emberlakói voltak. Nem kell-é sajnálnunk, hogy egy oly mivel világ elenyészett, és sirját a vízben volt kénytelen tanálni! Minő sok művészeti dolgoknak és drága ritkaságoknak kellett vele együtt végképpen elpusztulni. De vajjon kedvezőbben és jobban fog-é velünk is valaha történni? Vajjon a mi műveink és művészeti kincseink is nem fognak-é valaha ismét alapul szolgálni, milyen egy új világ fog fölemelkedni? Stat sua cuique dies! Ily hatás az elbesz-

lés, ily érzékenyítő az elegiai dal azon ösvilági kerékszegekről, mely N. N. országban, az ábrándi kerületben Seholfalván, a nyírfás erdő alatt 8 $\frac{1}{2}$ lábnyira a föld alatt találtatott. Ilyeneket, ily terjedelmes előadást, ily tudós értekezést csak egy kerékszegekről a természetbarát bizony nem tudna fölmutatni; mert ő a kérdést nyomban egyébre fordítaná: t. i. miként lenne lehetségés

oly régi időtől fogva azon szegnek elmállás által semmivé vagy porrá nem lenni? az említett terjedelmes értekezési hiányt tehát jelenleg a természetbarátnak fölróva, az ebbeni mentséget s a fenebb említett párhuzamozást is máskorra, más czikkelyre tartogatjuk és halasztjuk.

K.....a.....J.....f.

KOLOZSVÁRI IDŐJÁRÁSI ADATOK.

BRASSAI SAMU tanár kísérletei szerint, melyekre nézve megjegyzendő, hogy a maximum és minimum (a napi legnagyobb és legkisebb meleg) mindig az az előtti nap 10 órájától van számitva, s az ugynevezett thermometrograph által tolmácsolva.

Febr.	barometr.	hőmérő	harmatpont.	Febr.	Barometr.	hőmérő.	harmatpont.
12	8 ^h 27,605	— 0,05	— 0,02	19	8 ^h 27,605	— 1,05	+ 3,01
	2 ^h 27,666	— 3,04	— 2,03		2 ^h 27,590	— 0,01	— 1,06
	10 ^h 27,784	— 1,08	— 1,02		10 ^h 27,574	— 0,05	— 0,09
			min: — 0,00				max: + 2,01
			max: — 6,04	20	8 ^h 27,563	— 1,00	— 1,04
14	8 ^h 27,898	— 2,02	— 1,08		8 ^h 27,556	— 1,00	— 0,04
	2 ^h 28,035	— 4,02	— 3,03		8 ^h 27,556	— 2,06	— —
	10 ^h 28,125	— 1,03	— 1,01				min: — 1,07
			min: — 0,05				max: + 2,06
			max: — 5,08	21	8 ^h 27,548	— 3,09	— —
14	8 ^h 28,125	— 0,03	— 0,02		2 ^h 27,510	— 1,08	— 1,00
	2 ^h 28,109	— 3,00	— 1,05		10 ^h 27,487	— 0,07	— 1,06
	10 ^h 28,098	— 0,02	— 0,09				min: — 5,05
			min: — 0,00				max: + 2,00
			max: — 4,00	22	8 ^h 27,453	— 0,05	— 1,08
15	8 ^h 28,038	— 1,01	— 2,00		3 ^h 27,453	— 3,02	— 0,05
	2 ^h 27,962	— 0,05	— 0,08		11 ^h 27,453	— 1,00	— 0,01
	10 ^h 27,924	— —	— —				min: + 3,08
			min: — 1,02	23	8 ^h 27,432	— 1,04	— 0,06
			max: + 1,02		2 ^h 27,362	— 2,02	— 1,02
16	8 ^h 27,875	— 3,00	— —		10 ^h 27,303	— 1,04	— 0,02
	2 ^h 27,875	+ 0,05	— 1,04				min: + 0,05
	10 ^h 27,822	— 2,01	— 2,08				max: + 3,00
			min: — 4,00	24	8 ^h 27,343	— 1,04	— 0,02
			max: — 0,00		2 ^h 27,423	— 3,02	— 1,04
17	8 ^h 27,818	— 2,07	— 3,08		10 ^h 27,560	— 0,02	— 0,08
	2 ^h 27,791	+ 3,02	+ 0,02				min: — 0,00
	10 ^h 27,784	+ 1,06	— 2,07				max: + 4,02
			min: + 3,09	25	8 ^h 27,571	— 0,06	— 0,06
18	8 ^h 27,780	+ 2,06	+ 4,03		2 ^h 27,575	— 5,04	— 3,06
	2 ^h 27,753	+ 2,04	+ 0,06		10 ^h 27,567	— 1,03	— 0,00
	10 ^h 27,696	+ 1,07	— 2,08				min: — 1,08
			min: — 3,08				max: + 5,08
			max: + 3,06				

Időjárás.

- 12-én borult, estve esik.
- 13-án reggel esik, aztán fellegzik, estve köd.
- 14-én reggel köd, aztán borult.
- 15-én egész nap borult.
- 16-án derült.
- 17-én derült.
- 18-án derült, csak déltájban fátyolozott.

Időjárás.

- 19-én borult, dél tájban s éjjel havaz.
- 20-án reggel köd, aztán borult.
- 21-én borult, éjjelre vékonyan.
- 22-én reggel felleges, délután és estve esik aprón és hóval elegy.
- 23-án borult.
- 24-én r. borult, déltájban fátyolos, éjjelrekiderül.
- 25-én reggel derült, d. u. tarkásan fátyolos.

Szerkeszti Berde Áron.

Nyomják a kir. lyceum betűivel.